

יקיר אנגלנדר

מסכת קידושין

מערכת בתי הדין הרבניים אינה רלוונטית. היא מאפשרת סחטנות מצד הגבר, היא נשלטת בידי אליטה חרדית-קיצונית, והיא הפכה את מוסד הנישואים לשנוא ולא קדוש. הטוענת הרבנית, רעות גיאת, כבר לא מוצאת סיבה להמשיך לשתוק

לפני כשנתיים וחצי נשאלה רעות גיאת, טוענת רבנית, אם תסכים לשתף פעולה עם סרט דוקומנטרי שיעסוק במסורבות גט. בשונה מטוענות רבניות רבות אחרות, ואחרי התלבטויות רבות, הסכימה גיאת לקחת חלק בסרט. את המחיר על המאבק הפומבי גיאת משלמת עד היום. הכפשות והתבטאויות פוגעות, הן ברמה המקצועית והן במישור האישי, הן חלק בלתי נפרד מחייה. עד אותו רגע שבו נענתה בחיוב לבימאית ענת צוריה ולקחה חלק מרכזי בסרטה "מקודשת", עסקה גיאת במקרים פרטיים של מסורבות גט ובניהול תיקיהן מול בית הדין הרבני.

בעקבות כניסתה אל מתחת לזרקורים בזירה הפומבית עברה גיאת תפנית מכוננת: "הבנתי שאני פה לא בשביל עוד אישה מסורבת גט. אני פה בשביל ניהול מאבק כולל בעוולות שמתרחשות מתחת לאף של כולנו, ואני עושה זאת מעל כל במה אפשרית". מהן הבעיות המרכזיות שאת מוצאת במערכת בתי הדין?

צריך לחלק את הבעיות לשתיים: ישנו הפן הטכני וישנו הפן המהותי. בפן הטכני, על מנת שיתקיים דיון בבית הדין צריך הרכב מלא של שלושה דיינים. לפעמים אנחנו מחכות לדיון שלושה חודשים, ובסוף הדיינים אינם מגיעים, בכל פעם בשל תירוץ אחר. תדירות התופעה גורמת למערכת להיות לא אמינה. הפעילות היא מקסימום שלוש שעות ליום, כולל סחבת בדיונים. לפעמים רק בתחילת הדיון הדיין מנסה להיזכר מהו התיק שעומד לפניו. אמנם המדינה שלנו מלאה בסחבות, אבל צריך להבין שלא באים לבית הדין להוצאת דרכון, אלא בשביל ליישב

סכסוכים, ובמקרים אלו תפקיד בית הדין הוא פורמלי לחלוטין. בתי הדין נוצרו בדיוק למקרים שבהם אין מגיעים הצדדים ליישוב הסכסוך, ואם למקרים אלה הוא אינו מסוגל לתת מענה עליו להודות שהוא פשוט לא רלוונטי.

אנחנו נאבקות כדי לזעוק שישנה בעיה. בתי הדין מכריזים שישינו רק מאה וחמישים מסורבות גט, אך גם כאן הדבר תלוי בהגדרה. מצד בתי הדין, מסורבת היא מי שבית הדין פסק כי הבעל מחויב לתת את הגט; זאת אומרת שאותה אישה, שכבר ארבע עשרה שנה אינה מקבלת חיוב גט מבית הדין, אינה נחשבת מסורבת גט, שהרי פסק דינה טרם נפסק. מכאן הפער בין המספר של בתי הדין הרבניים לבין המספר לבין אלפי המקרים שאנו מודעות להם. וזאת עוד לפני שחישבנו את מספר הנשים שבאות אלינו מתוך ידיעה שעל מנת לקבל את הגט הן הולכות לוותר על "הכל". שיראו לי גט אחד שנעשה ללא שהאישה ויתרה על משהו.

לא דיני שחיטה

המערכת מאפשרת סחטנות מצד הגבר? בוודאי. בית הדין כבר בדיון הראשון כשהוא מקבל את בני הזוג, הוא פונה לבעל ושואל אותו "מה אתה רוצה?" אז גם בעלים שלא חשבו שיש להם יכולת לקבל, הנה, הם קיבלו

סכסוכים קשים ורגישים ביותר. הבעיה המהותית היא בתהליך הפסיקה. במשך שנים הדיינים יכולים שלא לקבל החלטה. חוסר ההחלטה שלהם היא החלטה. הגיעה אלי אישה בשנות הארבעים לחייה, משכבת מצוקה כלכלית, מנסה לגדל את ילדיה, ובמשך ארבע עשרה שנה היא מסתובבת בבית הדין. אותה אישה ברחה מבעלה האלים למעון לנשים מוכות, ומתברר שבמשך עשר שנים הם נשלחו לשלום בית. מבקר המדינה מציין בד"ח השנתי שלו כי רק לשלושה אחוזים ממבקשי הגיטין בארץ לוקח יותר משנה להתגרש.

בתי הדין אוהבים לצטט בשם ד"ח מבקר המדינה את הנתון הזה. אך יש בו שתי בעיות: האחת שבעמוד הבא כותב המבקר שהוא מסתמך על ד"ח בתי הדין, אבל מודיע שברור לו שאותם ד"חות אינם נרשמים כנדרש. והדבר השני שהוא מהותי הרבה יותר, מה זה "רק שלושה אחוזים"?! אותם שלושה אחוזים הם מתוך כל הבקשות לגיטין בארץ, אבל רוב הבקשות מגיעות לבית הדין כבר לאחר שכל ההסכם נעשה בבית המשפט ללא

הרבה פעמים אני מרגישה שהתפקיד שלי הוא להציל את האישה מבית הדין. זוהי טרגדיה - כאילו אין די בסבל שאותה אישה עברה בבית בשנות הנישואים, עתה היא עוברת התעללות שנייה

להכניס רבנים מהציבור הדתי-לאומי, אלא שזוהי מלחמה פוליטית לחלוטין. מה קורה לך כאישה דתית אחרי כל השנים הללו במערכת?

הרצון לתקן ולהשפיע הולך וגדל, אף על פי שהתחושה היא שהמלחמה היא נגד טחנות רוח. פעמים רבות אני מרגישה שהתפקיד שלי הוא להציל את האישה מבית הדין. זוהי טרגדיה - כאילו אין די בסבל שאותה אישה עברה בבית בשנות הנישואים, עתה היא עוברת התעללות שנייה.

לגבי היותי דתית שמביאה לרבנים בדיון טענות הלכתיות - לי הדבר נראה טבעי, למרות שפעמים רבות אני מרגישה ביטול מצד הרבנים. אני רואה את הדיינים מחייכים זה לזה בחיך של "את לא מבינה". פעמים אחדות הגעתי לשיחות נוקבות עם בית הדין שטען כי בשל היותי אישה איני מבינה בהלכה; תחושת הזלזול תמיד אינה נעימה. בעבר הייתה לדיינים התנגדות חזקה לעובדה שאני בבית הדין במקום לבשל בבית, אבל היום רבים מהם מתחילים לראות את התרומה של הנשים למערכת ולא להתכחש אליה, גם אם הם אינם מעריכים אותה די הצורך.

אני לא פמיניסטית במובן המסורתי של המילה. מעולם לא חיפשתי שוויון בין המינים ולא הייתי מתוסכלת מהתפקידים הנשיים לכאורה שלי. אני נשואה באושר עם שלושה בנים מקסימים. ואני מאוד נקרת בין שני העולמות כי לעבודתי יש מחיר משפחתי. אני יכולה לראות מערכת צדק גם ללא נשים דיינות, אם כי יש לשער שהמערכת תשתפר אם יכילו כאלה.

חשוב להבין שהמאבק הוא על דמותו של

הצדדים? חשוב להבין מי הן הדמויות בדיון, לחוש אותן. לא מדובר הרי בשאלה על סכני שחיטה.

סביבה גברית עוינת

הטוענות הרבניות פועלות בשטח כבר ארבע עשרה שנה. מדוע כניסת נשים למערכת כל כך חשובה בעיניך?

כניסת הטוענות הרבניות לבית הדין לא התנהלה במישרין, ואין זה פלא שלשם כך היה צורך בבג"ץ. צריך להבין שכל עוד הטוענות לא היו בבית הדין, האישה הייתה נכנסת לאולם גברי לחלוטין: בעלה, שלושה דיינים, סופר הדיינים, ואם היו לבני הזוג עורכי דין, גם הם היו גברים. אותה אישה אומללה מצאה את עצמה בחדר מלא גברים דווקא ברגעים הקשים לה ביותר. זוהי מציאות המהווה מתכון בטוח לכישלון. אם המשפט העברי מעוניין להיות "משפט צדק", המציאות של משפט צדק לא אפשרית במעמד כזה.

באחד המקרים הראשונים שהגיעו אליי, הייתה אישה שכבר ארבע שנים התיק שלה נסחב בבית הדין ללא חיוב בגט. כבר בתחקיר הראשוני שערכת, התברר שבעלה התעלל בה מינית. התיק נראה לי הרבה יותר "פרוזה" ממה שהאישה חשפה בפניי. כששאלתי את האישה האם דיברה על ההתעללות לפחות עם הער"ד, היא ענתה בטבעיות: "מה פתאים, עם מי יכולתי לדבר על זה? כולם שם גברים". מה אפשר לומר על מקרה שכבר ארבע שנים מתנהל, ואפילו העובדות אינן ידועות לדיין? זה היה אחד המקרים שגרם לי להפנים מדוע חשוב כל כך הקול הנשי.

איך זה שהחברה הציונית דתית לא נכנסת בצורה רחבה לבית הדין הרבני?

אחוז הדתיים הלאומיים בבתי הדין הרבניים הוא זניח, במיוחד ברמות הגבוהות. ישנם מעטים שהאוריינטציה שלהם דתית לאומית. אינני חושבת שחשוב סוג הכיפה שהדיין חובש; חשובה ההבנה כי עולם ההלכה הוא חי ונושם ומתפתח עם החיים הדינאמיים. עניין זה משנה מאוד את היחס לבית המשפט, לדוגמה. בעניין זה הציבור הדתי לאומי יכול להביא בשורה חדשה. אני חושבת שיש

ייעוץ משפטי חכם. ואז יש מקרים שהבעל אומר "רגע, אני רוצה לחשוב מה אני רוצה". היה לי מקרה של סרבן גט שישב בכלא כי לא הסכים לתת גט למרות החיוב. ובסוף, לאחר שנים אמר לבית הדין שהוא רוצה דירה על חוף הים. למה לא?! אם המערכת מאפשרת את הסחטנות, מדוע לא יקבל פנטהאוז בחוף הים?!
אולי המערכת חוששת מ"גט מעושה" שהוא פסול?

מדובר פה בהשקפה הלכתית שרואה את כפיית הגט כדבר בעייתי שיש להימנע ממנו, ולכן מעדיפה להביא להסכמה של הבעל גם אם בסחיטה של האישה כדי שלא יהיה גט כפוי שלא כדין - גט מעושה. אבל בעיני, זו השתקת המערכת את המשפט העברי. אני לא אומרת שאסור לאנשים להיות "יראי הוראה" ולא לפסוק, אבל שלא יהיו בבית הדין הרבני. לא יכול להיות שרב בבית הדין הגדול (המקבילה של בית הדין העליון - י.א.) לעולם לא יחייב גט.

יש לציין שלא כל ההרכבים מתנהלים כפי שהצגתי, אלא שעובדה זו דווקא מחזקת את הביקורת שלנו. אם כל הדיינים כך היו מתנהלים, הרי שהיו יכולים לומר שהטוענות הן רפורמיות או שאינן מבינות הלכה. דווקא הימצאותם של דיינים מסוג אחר, היא המוכיחה שאפשר אחרת.

אל מי את מפנה אצבע מאשימה?

אליטה קיצונית חרדית מבחינה פסיקתית-השקפתית השתלטה על בתי הדין ומנהלת אותם. זוהי בעיה של פוליטיקה פנימית וחיצונית: החיצונית היא שהדיינים מתמנים בוועדה פוליטית, וההיסטוריה היהודית מלמדת אותנו שברגע שהכהונה נקנתה בכסף התחיל החורבן. והפנימית היא רשימת הדיינים שבכלל מגיעים לפני הוועדה הפוליטית. הרי ישנם עשרות מסיימי לימודי דיינות בכל שנה, ואלו שמגיעים לוועדה הם אלו שנבחרו על ידי מנהיגי הקהילה החרדית, והדיינים מחויבים בראשונה אליהם. פעמים רבות אמר לי פוסק בבית הדין הגדול: "תראי, הבאתי את התיק לרב אלישיב והוא פסק לי כך וכך". היכן נכתב במשפט העברי שמתר לפסוק הלכה בלי לראות את

נישואים אזרחיים זה פיתרון לא רע. ברגע שתיפתח האפשרות לנישואים אזרחיים, הדבר יכריח את בית הדין להשתנות. אני רוצה שהישראלים יתחתנו ברבנות, אבל מבחירה

מתי את יכולה להתקדם בחיים שלך". אישה אחת נאנסה על ידי בעלה, והרב אמר לטוענת: "את אומרת שהוא אנס אותה? את מתכוונת לומר שהוא לוקח בכוח את מה שמגיע לו בזכות". כאשר שומעים הגדרה כזאת מפי רב מבינים שכל התפיסה שלנו את הזוגיות היא שונה. ואני רוצה להאמין שזו האסכולה היותר מצומצמת. הם יודעים שבמהלך השנים, כשהגט מתעכב, הבעל ממשיך הלאה, והאישה נשארת "תקועה". אני חושבת שהם, באופן לא מפתיע, אינם מבינים את עולמה של האישה ואת מיניותה. לסיכום, מבחינת אומץ פסיקה, היכן היה מצבה של האישה טוב יותר – בבית הדין הרבני של היום או לפני מאתיים שנה? אינני יודעת. העובדה שהסרבנות גט הפכה לנפוצה כל כך, אומרת דרשני. הרבנים יאמרו שהתופעה גברה מפני שהיום יש הרבה יותר מתגרשים. אבל הדבר אינו נכון: על הבדיקה להיערך באחוזים, ובזה - מספר הסרבנים עלה הרבה יותר. עניין זה מלמד על המערכת ועל חוסר הרלוונטיות שלה. ■

הדין להשתנות. אני רוצה שהישראלים יתחתנו ברבנות, אבל מבחירה. ולשם כך המערכת צריכה להיראות אחרת. לקחו את מוסד הנישואים שהוא אחד הדברים היפים, המיוחדים והקדושים ביותר לעם היהודי, מוסד ששמר עלינו לאורך כל הדורות, והפכו אותו לשנוא ולא קדוש. וכאן מקומו של הציבור הדתי-לאומי להוביל את המאבק. הוא הוביל מאבקים רבים, ווגם מאבק זה יפול על כתפיו. ואם הדבר לא יקרה הרי שהמוסד יתמוסס - או שיהיה טוב או שלא יהיה.

מערכת לא רלוונטית או: אונס מכוח הזכות

מהי תפיסת בית הדין כיום את המיניות הנשית וצרכיה?

צריך להבין שבעיית מסורבות הגט אינה רק חלוקת הרכוש, אלא הכנסתה של האישה למעין כלא ל-HOLD. כאילו אומרים לה: "את עכשיו בידיים שלנו, ואנחנו נאמר לך

המשפט העברי, זהו לא מאבק נשי, אלא זהו מאבק על צביון המדינה.

אני מאמינה שיחול שינוי, אבל מידת מהירותו תלויה במאבק של הציבור. ככל שהוא יאמר "אנחנו לא מוכנים להידיין בפני בית הדין כפי שהוא נראה היום ומעדיפים להקים מערכת חלופית" - כך יתחולל השינוי מהר יותר. ויש לכך תקדים: בגיור בתי הדין החמירו מאוד, ונפתחו בתי דין חלופיים, פתוחים הרבה יותר ויהודיים הרבה יותר, בעיניי. מהי, אם כן, האלטרנטיבה שלך? נישואים אזרחיים?

הרבנים מאיימים על הציבור בשוט שאם יהיו נישואים אזרחיים בישראל, יהיו שני עמים. ועל זה אני שואלת: "מתי בדיוק הוזמנת לחתונה של ציונית דתייה עם בחור חרדי?". על מה מדברים? כבר עשרות שנים ישנה הפרדה מאוד ברורה.

אני חושבת שנישואים אזרחיים זה פיתרון לא רע. גם בגלל ההשקפה שלי על כפייה דתית וגם כי ברגע שתיפתח האפשרות לנישואים אזרחיים, הדבר יכריח את בית

תכלת

כתב-עת לפחשכה ישראלית

שפע של מאמרים, מסות מעמיקות ומאמרי ביקורת בנושאים העומדים על סדר היום הציבורי. שילוב נדיר של מחקר אקדמי מוקפד עם כתיבה בהירה ונגישה הופך את הקריאה בתכלת לחוויה אינטלקטואלית מרתקת.

"תכלת הוא בעל חשיבות מיוחדת בנוף האידיאי הישראלי... ראוי להמליץ על העיון בכתב העת הייחודי הזה באוזני כל מי שחשוב לו הפלורליזם הרעיוני בארץ"

—הארץ

חתום עכשיו

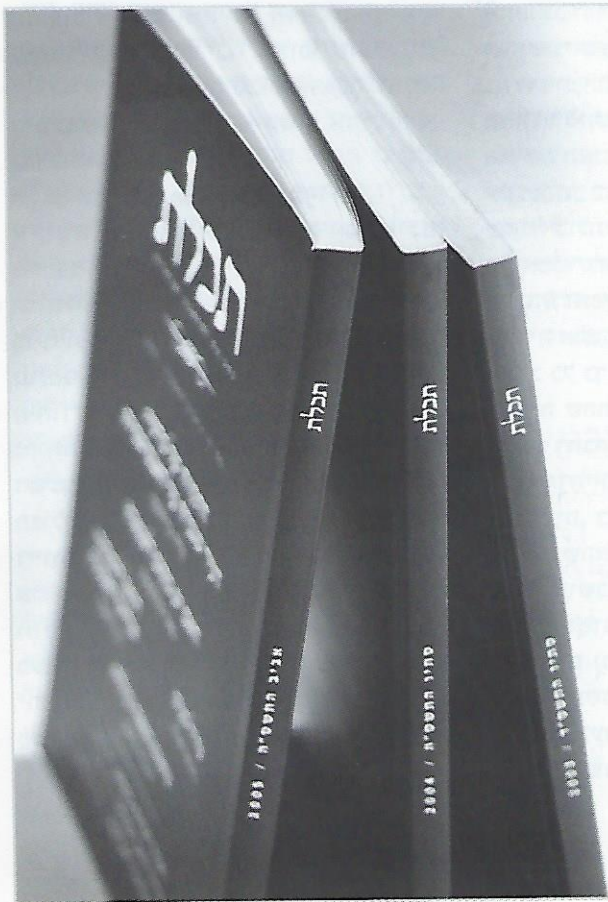
הצטרף למועדון המנויים של תכלת וזכה בהטבות מיוחדות ובהזמנות לאירועים וערבי עיון בחסות כתב העת.

מנוי שנתי (ארבעה גיליונות): 120 ש"ח
מחיר לסטודנטים: 80 ש"ח בלבד

לפרטים נוספים ולהזמנות:

1-700-704-804

14 | נעים להכיר | דעת

רק בגלל הרוח

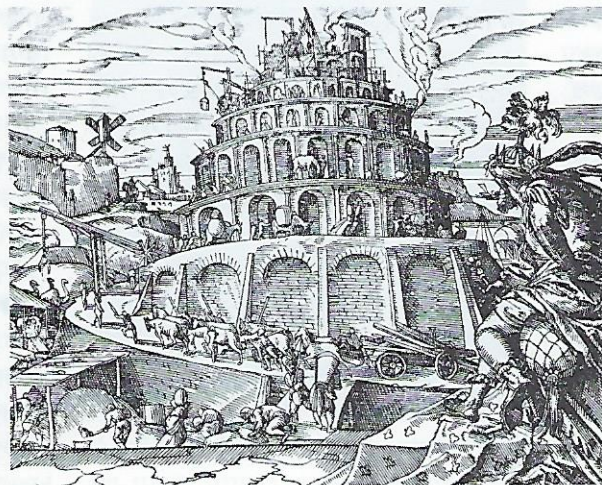
אמנם בהלכה ניתן למצוא לאורך ההיסטוריה היתרים, לפחות חלקיים, לקיום יחסי מין לפני הנישואים, אולם רוח ההלכה היא הפוכה. צעירים המבקשים כיום להתיר זאת, מפתחים אתוס מיני שונה לחלוטין מהאתוס ההלכתי, ויוצרים אידיאולוגיה כחיפוי לחולשה, וכאן נעוץ שורש הבעיה. מבט אחר על הדיון הלגיטימי בנוגע ליחסים שבינו לבניה

אפשרית הייתה יכולה להיות דרישה להחמיר עם נשים אלו, בכוח החוק, אולם חלק מרבני התקופה בחרו בגישה שונה. החריגה מן ההלכה שיקפה בעיניהם מצוקה אמיתית שהיה צורך לנסות לפתרה בדרכים יצירתיות. מדוע לא להתקין תקנה חדשה שתעניק לאישה, המרגישה לכודה בקשר נישואים לא רצוי, גט וכתובה? תקנה זו תפטור אותה מן הצורך לחרוג מן ההלכה. (אמנם תקנה זו לא התקבלה בהתלהבות על ידי כולם, ורבנו תם

כתב כי תיקונה הוא מעשה חמור יותר ממעשי דור המבול). דוגמה נוספת לתגובה מפויסת, בצורה קיצונית, למשבר בתחום המיני, מתוארת ומגונה על ידי רבי יצחק עראמה³. הוא מספר על קהילה שבחוריה נכשלו בעוון אשת איש וגילוי עריות אחרים. פרנסי הקהילה הגו פתרון מקורי ויצירתי במיוחד: הקמת בית בושת קהילתי, שבו תשרתנה בקודש בחורות יהודיות טבולות, שתקבלנה שכר מקופת הקהילה, בתמורה לכך שהן מצילות את הבחורים מחטאים חמורים יותר. רבי יצחק עראמה, בעל ה"עקידת יצחק", הגיב לכך בזעם, תגובה אשר ניתן להזדהות איתה, שכן הדבר יוצר

נורמות חברתיות בלתי מוסריות. בדומה לכך, סוגיית חיים משותפים ללא נישואים כיום. השאלה מעסיקה כיום עשרות צעירים שומרי תורה ומצוות בדרגות שונות של מחויבות. הם לא מצאו עד היום בן זוג ראוי בעיניהם לחיים משותפים ולגידול ילדים, אבל הם כן מצאו בני אדם שמוכנים לחלוק עמם אם לא את חייהם, אז לפחות את יצועם. התבנית ההלכתית הקרובה ביותר לתופעה זו, אולי אפילו זהה, היא תבנית הפילגשות.

חיים. פייסנות ראויה ופייסנות יתירה לאורך ההיסטוריה היו בעם ישראל דגמים שונים של תגובות למצבי משבר. לעתים הגיבו על ידי החמרה ולעתים על ידי הקלה, וההבדל אינו בהכרח תלוי בתקופה, אלא גם, ואולי בעיקר, באישיותו ובהשקפתו של המשיב, כך שיתכן שבאותו דור ועל אותה תופעה התקבלו דגמים שונים.

בניית מגדל בבל, יוספוס פלאביוס, 1581

דוגמה מפורסמת לתגובה מפויסת ניתן לראות בתגובת הסבוראים להתנהגות הקלוקלת של נשות בבל.

נשות בבל נהגו לשכור את שירותיהם של נכרים על מנת לקבל גט בכפייה מבעליהן, כלומר איומים של נכרי על הבעל הובילו אותו לתת לאשתו גט. גט זה שנכפה על הבעל שלא כדין היה פסול, האישה המשיכה להיות אשת איש על פי ההלכה, ובניה מנישואים שניים היו ממזרים. תגובה אחת

נושא החיים המשותפים לפני הנישואים עלה לכותרות לפני מספר חודשים, בעקבות מאמר שהופיע ב"דעות". הרקע למאמר היה מספר הולך וגדל של רווקים ורווקות דתיים שגילם נע סביב שלושים, המבקשים, לפי הגדרתם, שההלכה תאפשר להם "לבטא את מיניותם". הפולמוס שהתעורר העלה מספר שאלות, שבהן ברצוני לדון; אך ראשית כל יש להבהיר את הלגיטימיות של הדיון בנושא. לדברי מארגני הכנס בירושלים ועל פי הדיווחים

בעיתונות, רבנים רבים סירבו להשתתף בכנס, ויש גם שהמליצו לי או לחצו עליי לא להגיע, כיוון שלדידם עצם הדיון בנושא מעניק לגיטימציה לתופעה. על פי תורתו של פיאז'ה, המחשבה כי בעיה תיעלם מתוך כך שאין מדברים עליה ואין מקדישים לה תשומת לב, מאפיינת אחד השלבים המוקדמים ביותר בהתפתחות הילד. כשילד אינו רואה דבר, הדבר אינו קיים. לעם ישראל מגיעים רבנים ברמת התפתחות גבוהה יותר המבינים כי שום בעיה לא תיפתר מאליה. יש לדון בנושא, ולא בפנים זעופות אלא בעדינות וברוך, כלשון הרמב"ם, שנאלץ להתמודד עם שאלת בחור יהודי שהחזיק בבעלותו שפחה נכרייה יפה,

שכנראה לא עסקה רק בעבודות בית? אילו אנו, הרבנים, היינו מתעלמים מכל תופעה שאינה נראית בעינינו, ומעלים לדיון אך ורק שאלות שנוחות לנו, שאלות שיש לנו עליהן תשובות טובות ומשכנעות, ומתעלמים מכל הנקודות הכואבות, היינו הופכים לאורך השנים להיות פחות ופחות רלוונטיים לציבור במדינה בכלל, ולציבור הדתי לאומי בפרט. תורתנו הייתה מפסיקה בהדרגה להיות תורת

הכותב הינו ראש מדרשת הבנות בעין הנצי"ב

הצעירים הללו אינם באים לקבול על הקושי לקיים את דרישות התורה, אלא מערערים על דרישותיה העקרוניות

שההקפדה של בן זוגה על הלכות נידה לא הייתה מספיקה. בסיום הדיון ישנם שני תיאורים למעשיהם. דעה אחת טוענת שישנו במיטה אחת, ודעה אחרת טוענת שסינר הפריד ביניהם. הרב קוק ב"עין איה" מסביר שישנה כאן מחלוקת בין שתי דעות בשאלה מה חמור ממה: האם העובדה שהם ישנו במיטה אחת היא שהכריעה לכף חובה, או העובדה שסינר הפריד ביניהם? אולי דווקא ההקפדה לעבור עבירה, אבל בעירבון מוגבל, תוך "צמצום נזקים", עבירה מבוקרת, מתוך מודעות עמוקה להלכה היא דווקא בעייתית יותר, וזאת כי המצפון השקט שרוכשים על ידי הקפדה חלקית אינו מאפשר שום חזרה, וגם כי הפריצה המוגבלת עלולה לעשות נפשות, לפתות אנשים שבלי זה לא היו חוטאים.

אני מתלבט בשאלה האם יש להוציא מן הקהילה צעירים שהחליטו בכל זאת לעבור "עבירה בעירבון מוגבל" ולגור בשותפות לפני נישואים. אנשים החיים כזוג לא נשוי, אם הם שומרים על הלכות נידה, עושים מעשה שנע לפי השיטות השונות בין איסור מדאורייתא עד להיתר גמור. הוא חמור פחות מאמירת לשון הרע, שהיא מדאורייתא לכל הדעות. איננו מוציאים מקהילתנו את כל דוברי הלשון הרע. הם מקבלים עליה לתורה ומתכבדים גם להיות שליחי צבור. ההבדל ביניהם לבין המתגוררים יחד לפני הנישואים טמון בכך שאומרי לשון הרע אינם מבקשים הכשר למעשיהם, מתחרטים על מעשיהם ואינם מנסים לפתח אידיאולוגיה סביב חולשתם. זהו, כמדומני, המינימום שניתן לבקש מצעירים אלה: לא להפוך את העבירה לאידאולוגיה ולא לנסות להכשיר את השרץ באמצעות פיתוח אתוס חדש. אל להם לבקש מאתנו הכשר ולגיטימציה להתנהגותם. את זאת לא נוכל לתת להם, בשום פנים ואופן.

כאן פיתוח אתוס מיני שונה לחלוטין מהאתוס ההלכתי.

אידיאולוגיה כחיפוי לחולשה

היו מספרים בישיבות על בחור שנתפס בקלקלתו על ידי רבו. הוא טען להגנתו שהבחורה טבלה לפני כן. "זאת הבעיה" ענה הרב, "אילו הייתם נופלים קרבן ליצר ולא מסוגלים לעמוד בפניו, נחא. אבל היה פה תכנון מדוקדק של העבירה, היה זמן רב על

רות קסטנבאום בן-דב, טבילה 2

מנת להכין, אבל גם על מנת להתחרט, והדבר לא קרה. זה חמור שבעתיים". כך גם באשר לצעירים דתיים המבקשים לנהל חיים משותפים לפני הנישואים. על מנת להימנע מנקיפות המצפון הכרוכות בעבירה על ההלכה, הצעירים בוחרים לפתח תיאוריה חדשה שתאפשר להם להמשיך בשגרת חייהם. הם יוצרים אידיאולוגיה כחיפוי לחולשה, וזוהי תפנית מסוכנת.

במסכת שבת (שבת טו) ישנה אגדה מפורסמת על תלמיד חכם שמת בדמי ימיו, ואשתו ביקשה להבין מדוע. תשובה לא ניתנה לה עד שפגשה את אליהו, והלה גילה לה

אדם חי עם אישה אחת באופן קבוע, בלא חופה וקידושין, כאשר גם היא מצידה שומרת לו אמונים. בשאלה האם פילגשות מותרת או אסורה נחלקו ראשונים ואחרונים. מגוון הדעות נע מהיתר גמור עד איסור מדאורייתא. מקורות רבים קובצו לפני כשלוש מאות שנה על ידי רבי יעקב עמדון, היעב"ץ¹; אשר מגן בתשובתו בהתלהבות על מעמד הפילגשות. הלכתית, אם כן, ניתן להעלות על הדעת את האפשרות של חיים משותפים מחוץ לנישואים, אך השאלה אינה שאלה הלכתית גרידא, כי אם שאלה של חינוך ומדיניות הלכתית. בציבור נאמני תורה ועבודה מרבים, ובצדק, להדגיש את הצד הערכי של שמירת התורה והמצוות. אין אולי עוד ציבור המודע לנושאים מטה-הלכתיים (מבלי להיכנס כאן למשמעויות השונות של מונח זה) כמו הציבור הזה. במקרה זה, עלינו לשאול את עצמנו איזה ערך חינוכי טמון בהלכות האישיות, וכיצד משמרים ערך זה. השאלה כאן אינה בהכרח "מהי ההלכה", אלא "מהי רוח ההלכה"?

מעמד חיי המשפחה מעורער בין כה וכה בחברה הפוסט מודרנית. הדרישה, אם אמנם יש כזו, להכיר בלגיטימיות של חיי זוגיות לפני הנישואים נובעת מן המשבר הזה, אבל היא גם תזין אותו ותגביר אותו. היא תוביל עוד ועוד אנשים לבחור את הזכויות ללא החובות, ובכך תשמיט את הפן המטה-הלכתי של חשיבות חיי הנישואין. יש כאן ערעור של ההבנה ההלכתית בדבר הקשר בין איש ואישה. הצעירים הללו אינם באים לקבול על הקושי לקיים את דרישות התורה, אלא מערערים על דרישותיה העקרוניות. לאיזה פתרון הם מצפים מההלכה?! האם להתיר להחליף בני זוג לעתים מזומנות ולנהל חיי מין ללא מחויבות?! או לחיות עם בן זוג קבוע למשך חודשים או שנים עד הבשלת ההחלטה להתחתן? למצב הראשון קשה למצוא צידוק מוסרי, ולהערכתו הוא אינו עומד על הפרק. המצב השני קל יותר להבנה, שכן ניתן לטעון שלאור ריבוי מקרי גירושים, יש צורך להכיר טוב יותר את בן הזוג לפני ההחלטה להתחתן וכדו'. דווקא ההיגיון שבטענה זו הוא גם הסכנה שבו, שכן יש

1. יוסי גרייבר, "בינו לביןנו – בין הלכה למעשה", דעות 20
2. תשובות הרמב"ם מהדורת בלאו, סימן ר"א
3. רבי יצחק עראמה, עקידת יצחק, על פרשת סדום
4. שאלת יעב"ץ ח"ב ס"טו

האקלים

נאמני תורה ועבודה!?

תגובה למאמרו של אלחנן שילה
"יש צורך ביצירת דתיות חדשה", דעות 22

מאפשר ואולי מחייב התייחסות מסורתית רלוונטית ואחראית. אין צורך בעמותה חדשה אלא בעיון מחויב במסורת הקיימת על מנת לעצב חיי הלכה יוצרים, חיי מעשה התואמים את שיקול דעתו של האדם המודרני ומחייבים אותו בעולמו הדתי. אל לנו לשכוח שהלכה איננה רק מערכת פסיקה משפטית, היא גם חלק מעולם דתי, וזה חייב להיות עולמו של המאמין. העולם ההלכתי השבוי בתיאור השמרני של עצמו הולך ומצמצם עצמו לד' אמות של הלכה, אך אותה הלכה עצמה חייבת להיות מלוא העולם הדתי של המאמין ומן הראוי למאמיניו לא לברוח הימנה ולא לבראותה מחדש אלא דווקא לחדש ימיה כקדם.

פרופסור חנה ספראי

עמית מחקר במכון הרטמן בירושלים

1. תשובות הגאונים, חמדה גנוזה, ירושלים תשכ"ז, א ע"א.
2. בבלי, בבא בתרא קמב ע"ב.
3. בבלי, בכורות נח ע"א.
4. אנציקלופדיה תלמודית כרך ט, טור רמא.

לפני מספר חודשים חידשתי את המנוי שלי על כתב העת דעות. התלבטתי אם להצטרף כחבר לתנועה, אך החלטתי שלא. כעת, לאחר קריאת גיליונות דעות האחרונים, ובעיקר האחרון שבהם, שמחתי על חידוש המנוי מחד, ומאיזך, התחזקתי מאוד בדעתי שלא להצטרף כחבר לתנועה.

בגיליון האחרון תחת הכותרת: "שתי הצעות בנוגע להמשך דרכה של האורתודוקסיה המודרנית", הובאה עמדתו של אלחנן שילה. בדבריו קובע שילה, כי הניסיון לשלב בין נאמנות להלכה לבין ערכים מודרניים יוצר תסביכים וסתירות פנימיות. לדבריו, תהליכים של הקצנה והתחרדות הם בלתי נמנעים "כל

עוד מקבלים את ההלכה כאוטוריטה מחייבת". לדעתו, ההלכה אינה שייכת להשקפה דתית מודרנית - "יש להכיר בכך שההלכה עצמה היא ביטוי של השקפת עולם חרדית, ועל כן לא ניתן להצהיר על מחויבות אליה". שילה קורא תיגר על המחויבות להלכה וקורא ליצירת דתיות חדשה שהצד המעשי שלה "אינו מוכתב ע"י קריטריונים הלכתיים". אני מקווה ומניח כי דבריו יזכו לתגובות רבות מצד תוכם. אך אני תמה לא על הכותב, אלא על מערכת העיתון. האמנם עמדתו של שילה היא בעיניכם "הצעה להמשך דרכה של האורתודוקסיה המודרנית", או שמא היא הצעה לסיום דרכה של האורתודוקסיה המודרנית?! הרי כל דבריו אינם אלא כתב כניעה בפני האתגר של שילוב נאמנות לתורה עם חיים מודרניים. אפילו הכותב עצמו, כאשר הוא קורא להקמת תנועה חדשה, מצהיר כי דרכו אינה של תנועת הנאמנים לתורה ולעבודה, ואין לה מקום במוסדות החינוך המונחנים לדרך זו.

לפני שהחלטתי שלא להיות חבר בתנועה, בדקתי כיצד מציגה התנועה את דרכה ומטרותיה, ומצאתי כי מטרות התנועה אינן הולמות את שמה. כך נאמר באתר הרשמי של התנועה:

"נאמני תורה ועבודה היא תנועה ציונית דתית א-פוליטית הפועלת לקידום עקרונות של 'תלמוד תורה עם דרך ארץ' בחברה הדתית והכללית במדינת ישראל". עלינו לדייק - התנועה פועלת לקידום הרעיון של תלמוד תורה עם דרך ארץ ולא לרעיון של תורה ועבודה. מה רב ההבדל ביניהם. תלמוד תורה ודרך ארץ הם ערכים תיאורטיים, השייכים לעולם של לימוד והגות; לעומתם תורה ועבודה הם מושגים פרקטיים השייכים לעולם המעשה.

דומני, כי הבדל זה, אפילו אם יצא כבדרך אגב מתחת קולמוס מנסחי הדברים, יש בו כדי ללמד על השניות הקיימת בתוך התנועה.

השניות מתבטאת גם בפער בין שם התנועה לשם הביטאון דרכו היא מעבירה את מסריה. השם 'דעות' מבטא פלורליזם, ריבוי השקפות ודיון פתוח. אין בו כל ציון לגבולות הדיון או לעקרונות מנחים. לעומת זאת שם התנועה 'נאמני תורה ועבודה' מבטא עקרונות קבועים ומחויבות. השם מעביר מסר של נאמנות לדרך, שבה השותפות בין הנאמנים היא שותפות של עקרונות, ערכים ומטרות. האמת צריכה להיאמר: המתדיינים מעל דפי 'דעות' אינם רק הנאמנים לתורה ועבודה, אלא כל המשתייכים מבחינה חברתית לחברה הדתית המודרנית ולמוסדותיה. דתיים, דתל"שים ומחפשי דרך חוברים כולם לדיון. עלי להדגיש, אין באמתחתי ביקורת על היקף הדיון, נהפוך הוא - אני רואה חשיבות גדולה במתן הבמה לדיון זה. אני חושב שכל הדעות (גם זו של אלחנן שילה), צריכות להיאמר, כל המצוקות (גם מצוקת הרווקים/ות) צריכות להישמע. אבל בצד דיון זה ואולי דווקא לצידו, חייבת תנועה רעיונית למצוא לעצמה שופר שישימיע בקול חד וברור את עקרונותיה. (לצורך ניהול דיון ציבורי רחב צריך עיתון טוב, אבל אין צורך בתנועה רעיונית. להיפך, החיבור עם תנועה רעיונית מצמצם את הדיון ומרחיק ממנו זרמים ואנשים.)

דומני כי התנועה צריכה להגדיר מהי מטרתה - האם ייעודה הוא להציג דרך ברורה של שילוב תורה עם חיים מודרניים. דרך שתהווה אלטרנטיבה לעמדות דתיות אחרות; או שהיא מעדיפה לשמש כור היתוך רעיוני של כל בוגרי החינוך הדתי המבקשים את דרכם. שתי המטרות חשובות וראויות, אך הניסיון לשלב ביניהן עושה שירות דב לרעיונות התורה והעבודה. הנאמנות נתפסת כלא אמינה, התורה כמיותרת והעבודה כעבודה בעיניים.

אורי עופרן,

באר שבע

הכותבים: יוני גרייבר, אלי חביב, רבקה רוזנר
 לתמונות, הערות, הצעות וכל דבר אחר deot@toravoda.org.il

הדיבר האחרון הוא "לא תחמוד". אין ביטוי עמוק יותר להכחנה בין התרבות שבה אנו חיים היום לבין היסוד התורני שעליו... (בואינה, דירת ארבעה חדרים בנווה ניר במחיר מצחיק שווה בדוקה)... נצטוונו בהר סיני. כלכלת היום מבוססת על החמדה. היא נזקקת לחמדת היצרנים... (סופשבוע במלון הילטון עם הרב אורן - למה לא? מגיע לנו קצת נופש) ... המבקשים להעשיר את ביתם, ולהגדיל עוד ועוד את הממון שברשותם; ללא חמדת היצרנים אין לכלכלה של היום זכות קיום, ולא ניתן לדבר על קיומו של שוק נטול תאוה לעוד... (דרוש עו"ד במשרה חלקית - את זה אני חייב לספר למאיר)...

(דני זכאי, מזפזפ בדף פרשת השבוע).

ידעתי שזה הימור גדול, השוד הזה. אני, לבד, פורץ לבנק ישראל. אבל החלטתי לנסות, מה יש לי כבר להפסיד? גם ככה התכנית הכלכלית גמרה אותי. הכנתי הכל מראש - כובע גרב, מסור חשמלי, כפפות, מפתח גנבים. זה הלך חלק. כבר עמדתי לצאת מהמבנה עם יותר מעשרה מיליון שקל. פתאום שמעתי מרחוק את הסירנות. השוטרים התקרבו אליי באקדחים שלופים. עמדתי ללא נוע. הם התקרבו עוד צעד, סוגרים עליי. הבנתי שאין ברירה וצריך לפנות למוצא האחרון. שלחתי את היד לכיס האחורי וגם אני שלפתי. את הכיפה. שמתי על הראש, ועכשיו אני מוכן ללכת לכלא. (חונאל אלישע, שודד בנקים בדימוס, וכיום מעביר חוג לתני"ך בכלא מעשיהו).

הייה לא תהייה

- ידעתי שבסוף גם אתם תירתמו למאבק. הצדק סחף גם אתכם. אני כל כך שמח לראות אותך כאן.
- על מה אתה מדבר?
- תמיד אומרים שבכל ההפגנות שלנו יש רק דתיים. והנה, אתה, תל אביב, עגיל באוזן, ממש הסטיגמה של החילוני המצוי, ואתה כאן איתנו.
- אמממ, נראה לי שיש פה איזו אי הבנה.
- שום אי הבנה! אני מבין אותך טוב מאוד! באת להזדהות וקצת לא נעים לך מהחברים בבית? תדע לך, מי שצריך להתבייש זה הם, לא אתה!
- לא מתבייש, לא מתבייש בכלל.
- טוב מאוד. ככה צריך, תהיה נאה להיות יהודי. איך אמרת שקוראים לך?
- יוסוף עסראווי, הטכנאי של ערוץ 10. נעים מאוד.

א': את באה להפגנה היום?
 ב': לא יודעת אם בא לי. לאן הולכים?
 א': יש כרגיל בגן סאקר, אבל שמעתי שפתחו אחת חדשה ליד הכנסת.
 ב': כן, אבל בטח עם אותו ליין.
 א': כן, מתחיל קצת להימאס הכתום הזה.
 ב': לא נורא, נלך בכל זאת. גם החבר'ה מהמכינות שוב באים.
 א': צודקת, מה אני חושבת לעצמי. איפה שמנו את הדגלים?
 ב': ליד הארון. איך אני נראית?

העלינו את דמי החבר בקהילה ל-200 ש"ח בחודש. מה לעשות, התייקר החשמל וצריך מזגן, ואנחנו מוכרחים גם כבר להחליף את הפרוכת. אף אחד לא נרשם. יצאנו במבצע, כל מי שיירשם לבית הכנסת יקבל כיסא שני חינם לימים הנוראים. אף אחד לא נרשם. הצענו במקום זה מבצע חדש: כל מי שיירשם יקבל חודשיים חינם ב 'YES'. תוך שבוע נמכרו כל הכיסאות בבית הכנסת, ויש 78 איש ברשימת המתנה. (יוסי גבאי, גבאי בבית הכנסת "שירת היס" ברחובות, לומד אהבת ה' מהי).

יצאנו להפסקה ואני חיפשתי לי עם מי להסתובב, אבל אף אחד לא שם לב אליי; הם כולם התגודדו סביב הכיפות הכתומות. כזו חוצפה מצד הכיפות האלה, חושבות שיש להן מונופול על היהדות. מרוב כעס נפלטה לי צעקה: "היי, לא כל הכיפות כתומות. יש גם אותי". בן רגע הם הקיפו אותי שואלים וחוקרים: "נעים מאוד להכיר.. לא ידענו בכלל שאת קיימת, ואיזו כיפה את בדיוק?" ואני שלא כל-כך הכנתי מראש מה לומר וגם קצת התבלבלתי ושכחתי בעצם איזו כיפה אני...